

Moja pot na Jesenice

Rodil sem se leta 1931 v vasi Bukovščica na domačiji v zaselku Kras 14. Družina je bila dobro situirana. Za to je bil zaslužen moj stari oče Anton, ki je več kot 20 let delal

Rojstna domačija Franca Jelenca v Bukovščici okoli leta 2000, last Franca Jelenca

v Ameriki in prinesel domov zajetno vsoto denarja. Ko je sosed to izvedel, je eno od svojih hčera, godnih za možitev, želel oddati mojemu očetu. Njegova druga hčer je že imela izbranega fanta in bi se rada poročila na kmetijo v sosednjo vas Zabrekve, a je sosed vztrajal, da mora iti prva od hiše najstarejša hči, šele potem se bo lahko poročila druga. Ker je sosedovo najstarejšo hčer poročil oče, mu je sosed dal zemljo in mlin. Oče je

nad mlinom sezidal veliko hišo in v njej odprl vaško trgovino. Zgradil je tudi hlev in še prostor za kmetijsko orodje. Že leta 1902 je želel zgraditi elektrarno za pogon mlina, a so ga vaščani prepričali, da tu ni Amerika, in je zato predelal mlin na vodni pogon prek koles. Njegovim novim idejam in naprednim zamislim, ki jih je prinesel iz Amerike, so nasprotovali tako bogati kmetje kot bajtarji. V svojem kraju niso hoteli imeti novitet, ki bi spreminjale že ustaljene navade, stare običaje in medsebojne odnose. Zavidali so mu denar, ki ga je prinesel iz Amerike in mu nagajali s svojo starokopitnostjo. Celo bližnji sorodniki so mu prigovarjali, da naj se umiri in ostane doma v *štibelcu*, saj ima dovolj denarja za življenje.

Prizadevanja in delo starega očeta je podjetno nadaljeval in širil moj oče Adolf. Bistra mati je očeta uspešno podpirala v njegovih poslih. V ljubljanskem Šentvidu je odprl trgovino, kjer so prodajali valjčne mline, posnemalnice za mleko, šivalne stroje. Robo je uvažal s Češke. V Gameljnah je odprl mizarско delavnico. Bil je odločen ter za tiste čase in kraje zelo napreden in razgledan. Vaščani in sorodniki so mu zavidali njegove uspehe. Mnogi so ga zaradi njih tudi sovražili, ker so se čutili ob njem nepomembni. Ker so bili zavistni, so si venomer prizadevali, da bi mu škodovali in ga ponižali. Med drugo svetovno vojno se jim je ponudila priložnost, da se ga znebijo. Na

dveh sestankih vaščanov, med njimi so bili tudi sorodniki, so sklenili, da dokončno obračunajo z našo družino. Obračun se je zgodil 5. maja 1942 ob prisotnosti Selške čete in Jeseniške čete, ki so jo poklicali, da bi prekrili svoje podle maščevalne namene. Zbrani vaščani so ob prisotnosti partizanov odnašali iz naše hiše vse, kar je bilo zanje koristnega. Nemočni smo jih lahko samo opazovali. Bili smo ujetniki partizanov in bali smo se za naša življenja. In res so kasneje vaščani zahtevali, da partizani postrelijo celo družino: očeta, mamo in sedem otrok. Borci Jeseniške čete s komandantom Jožem Gregorčičem na čelu so se uprli, da nedolžnih otrok, ne bodo streljali. Očeta smo pokopali, mi, otroci in mama, pa smo se skozi ves vojni čas med sovražnimi vaščani borili z revščino in lakoto. Preživeli smo s trmo. Mati je morala pretrpeti tudi to, da so ji najmlajšega sina na silo odvzeli, ga dali v posvojitve in mu spremenili priimek.

Že jeseni leta 1942 so blizu našega doma kurirji osnovali Javko št. 26, ki je služila za povezavo kurirskega delovanja Gorenjske, Štajerske in Primorske. Joža Jesenko iz Veštra, partizansko ime Stojan, me je takoj vključil v kurirsko službo. V javko sem dve leti in pol kot kurir nosil pošto. Vedno sem bil sam in edini kurir iz vasi. Partizani so mi povedali, da ne zaupajo niti enemu aktivistu iz naše vasi. Po vojni so se aktivisti glasno bahali, kako so se borili v partizanih. Ko sem jim nekoč očital, da med partizani nisem nikoli videl koga izmed vaških aktivistov, so me naznanili za izdajalca in UDBA me je še šest let po tem občasno vozila na razna zaslišanja. Septembra 1945 mi niso dovolili nadaljevati šolanja. Iz osnovne šole so me vrgli, ker so mi očitali, da naša družina ni podpirala partizanov. In učitelj Hrast je bil prav tisti, ki je med vojno zbežal v Avstrijo, da se mu ni bilo potrebno odločiti, za koga naj se opredeli, in je v Lienzu štiri leta poučeval avstrijske otroke. Tako sem moral vstopiti v svet odraslih le z dvema zaključenima razredoma osnovne šole. Pri štirinajstih letih sem dobil delo sekača v gozdu. Šest let sem kot gozdni delavec sekal v gozdovih Jelovice in Zavrha. Za mladeniča je bilo delo težko. Gozdar Rok Šolar me je večkrat vzpodbujal, da naj se vpišem v gozdarsko šolo v Postojni. A te možnosti nisem imel, ker smo imeli doma otroci skrbnika, ki je od nas zahteval le denar, o šolanju pa se niti pogovarjati ni hotel.

Po odsluženem vojaškem roku v Makedoniji sem se leta 1953 vpisal v gozdarsko šolo v Postojni. Ker sem opravil tudi štiri mesece obvezne prakse, je bilo moje

presenečenje popolno, ko me je vodstvo šole obvestilo, da moram iti domov, ker so me morali izpisati iz šole. Nisem se mogel in ne vedel kam pritožiti. Veliko kasneje sem izvedel resnico. Domačini so uporabljali dve (neprijavljeni) žagi za razrez lesa in z njim trgovali na debelo. Bali so se, da bi jih kot gozdar oviral pri nezakonitih poslih, ker sem bil po njihovem mnenju prepošten. Zato so mi prek oblasti raje preprečili šolanje za gozdarja. Iz Postojne nisem šel domov, temveč sem se z vlakom zapeljal na Jesenice. Oglasil sem se pri Stanku Pintarju, prijatelju iz sosednje vasi, ki je delal v martinarni kot vodja. Obljubil mi je, da bo posredoval in da bom lahko delal z njim v martinarni, kjer se najbolje zasluži. Zjutraj me je odpeljal na kadroviski oddelek, vendar je kadroviska Cilka Cegnar odločila drugače: »Enega delavca potrebujemo v sivi livarni in tja boš šel.« Začel sem delati z lopato v roki pri topilniški peči (kupolki). Po opravljenih zadolžitvah so se delavci posedli ob peči v kot in kaj popili, tudi »ta kratkega«, in čakali, da jim *majster* odredi novo delo. V gozdu smo delali drugače. Tam je cel dan, ves teden in celo ob sobotah vseskozi pela žaga, pa sekira in *majavnik*. Nismo čakali in potrebovali ukazov nadrejenih. Ker sem bil trdega dela vajen, tudi v železarni nisem mogel posedati v brezdelju. *Majster* je opazil mojo prizadevnost in me kmalu razporedil na zahtevnejša in kvalificirana dela. Neko popoldne, ko je skupina delavcev delala na *bunkarici* (stroju za izdelovanje kalupov za kokile in za jedra), je bilo potrebno prestaviti težje predmete z žerjavom. Popoldan ni bilo žerjavovodje, zato sem splezal na granik in ga upravljal. Med tem se je pojavil delovodja. Začel je vpiti, kaj delam na graniku, saj nimam izpita. Delavec ob njem ga je umiril: »Pustite ga pri miru, saj lepše vozi kot naš žerjavovodja.« Še tisti dan je naredil zahtevek in me je poslal na tečaj za žerjavovodja. Postal sem rezervni žerjavovodja!

Kvalificirani delavec sem postal šele po nekaj letih dela v livarni. Kvalifikacija je bila interna, enotna za vse poklice in je veljala le za Železarno Jesenice. S kvalifikacijo sem se na delovnem mestu izenačil z delavci, ki so končali vajeniško šolo, čeprav sem imel uradno končana le dva razreda osnovne šole. Pogoji dela v sivi livarni so bili slabi: visoka vročina, kremenčev prah, preprih, strupeni plini. Delavci so obolevali na pljučih. Delo je bilo zelo težko. Morda je bilo prav to vzrok, da smo si bili sodelavci resnični prijatelji, ki smo si pomagali pri delu in se družili tudi po službi. Med seboj smo bili povezani v dobrem in slabem. Odlično sem se

počutil v kolektivu in z mnogimi imam še vedno tesne stike, čeprav smo že dolgo upokojenci. Imeli pa smo tudi čudovitega šefa, kakršnega nikoli kasneje nisem več srečal. Rado Torkar je vodil obrat sive livarne in za vsakega je imel lepo in prijazno besedo. Nas mlade je vzpodbujal, da naj se učimo, da ne bi celo življenje delali v vročini, prepihu in prahu. On mi je omogočil, da sem s študijem prišel do izobrazbe, ki mi je bila v preteklosti onemogočena. On me je nagovoril, da sem se leta 1957 vpisal na večerno srednjo tehnično šolo. Pogoje sem izpolnjeval, saj sem z interno kvalifikacijo pridobil ekvivalent triletne vajeniške šole in imel sem že tri leta dela v železarni. V razredu nas je bilo 28 učencev iz različnih obratov železarne. Šolo smo obiskovali popoldan, po končanem osemurnem delavniku. Ni se nam bilo lahko učiti do poznih večernih ur. V začetku sem imel velike težave, saj mi je manjkalo predznanja, ki sem ga moral še usvojiti. Ostali sošolci so imeli že končano vajeniško šolo in dobro podlago v znanju. Zaostanek sem s pridnostjo nadoknadil že v prvem semestru in prvi razred končal s prav dobrim uspehom. Pri šolanju mi je veliko pomagal Rado Torkar, ki me je vzpodbujal in me tudi učil vsa tri leta. Šolanje nas je končalo le osemnajst od vpisanih in bil sem edini, ki je končal diplomu z odličnim uspehom.

Nekoč hudo ponižan in zavržen s strani vaščanov sem začel ponovno verjeti vase. V livarni ni bilo prostega mesta za mojo novo izobrazbo, zato sem se s kadrovikom Železarne Jesenice, Viktorjem Brunom dogovoril, da začnem delati na novem računalniku (IBM), kjer so potrebovali izobražene delavce. Vodja oddelka je bil Ivo Ščavničar. Po dveh mesecih usposabljanja na seminarjih sem začel delati kot operater na računalniku. Kasneje sem napredoval do vodje izmene in nato zadnjih deset let delal kot vodja obdelave podatkov. V računalniškem centru sem bil zaposlen kar 28 let. V tistem času je računalništvo hitro napredovalo, zato smo morali neprenehoma posodabljati opremo, se učiti novih programov in programskih jezikov. Podatke smo obdelovali za Železarno Jesenice in njen raziskovalni oddelek, za Občini Jesenice in Radovljica, za tovarno Veriga in druge. Naj se pohvalim, da smo bili v Jugoslaviji med najboljšimi računalniškimi centri. Imeli smo vrhunsko opremo in izredno zmogljive računalnike. Ko niso uspeli rešiti problema v Beogradu, v Zagrebu ali v Ljubljani, so prišli na Jesenice in skupaj smo rešili težave. Če je bilo potrebno, so nam priskočili na pomoč tudi

strokovnjaki, profesorji in računalničarji z ljubljanske univerze. Upokojil sem se leta 1988, ko sem nabral že 42 let in sedem mesecev delovne dobe.

V prvih letih življenja na Jesenicah sem stanoval v kadrovskega domu na Kejžarjevi, ki ga je železarna zgradila za svoje samske delavce. Hranili smo se v menzi, ki je bila v pritličju. Prosti čas sem preživel s prijatelji, se udeleževal prireditev in zabav. Tako sem spoznal tudi medicinsko sestro Marijo, ki je delala v obratni ambulanti Železarne Jesenice. Na Jesenice je prišla iz Ljubljane. Po poroki sva kmalu dobila družinsko stanovanje. V njem sva vzgajala sina in hčer. Otroka sta pridno študirala in danes imata vsak svojo družino, jaz pa se lahko pohvalim s tremi vnuki in dvema pravnukoma. Lepo nam je bilo skupaj in še danes smo tesno povezani. Tudi naš rod se je razširil, čeprav smo bili obsojeni na smrt. Danes bi bila oče Adolf in mati Jerica ponosna na 24 vnukov in na prek 50 pravnukov.

Vseskozi sem rad prepeval in v zborih pojem že 73 let. Ker ni bilo moških, sem med vojno že kot trinajstletnik pel na koru v domačem cerkvenem zboru. Na Jesenicah sem se takoj vključil v Mešani pevski zbor Svoboda. Pel sem v Komornem zboru, moškem pevskem zboru Martinarji, moškem pevskem zboru Jeklar. Najdlje, 49 let, pa pojem v Moškem pevskem zboru Društva upokojencev Jesenice. Pa nisem samo pel. Opravljal sem tudi razna dela, zadolžitve in funkcije, ki jih je bilo potrebno opravljati za razvoj pevske kulture v družbi. Vesel sem, da me je življenjska pot zapeljala na Jesenice. Tu sem dobil prijatelje. Tu se mi je odprla svetla prihodnost, ki jo ponižan v domači vasi nikoli ne bi dočakal. Z vključitvijo v življenje Jeseničanov sem kot Jeseničan dosegel več, kot sem mislil in pričakoval v mladih letih. Sedaj uživam zdrav v krogu domačih in le včasih mi spomin uide v dni, ki jih več ni.

*Brata in sestre z mamo Jerico Jelenc
leta 2004, last Franca Jelenc*

*V spomin na hčerini drugi in sinovi peti
rojstni dan leta 1964, last Franca Jelenc*